

Kiek ins nao bove

Jef Bartelet, VMG

In woord en tijd

De gewoonte om het stichtingsjaar of tijdstip van verbouwing voor het nageslacht vast te leggen, heeft een veelvoud aan jaartallen opgeleverd in verschillende uitvoeringen. Soms zijn ze echter niet zo gemakkelijk te ontdekken en op een kunstige manier verwerkt in chronogrammen. Het woord chronogram, ook tijdvers of jaarschrift genoemd, komt van het Griekse woord 'chronos' dat tijd betekent en 'gramma' staat voor schrift.

Het is een tekst, meestal in het Latijn, die zich door de toepassing van cijferletters uitstekend goed leent om er een jaartal in te 'verstoppert'. De letters M, D, C, L, X, V (of U) en I met tevens een cijferwaarde van respectievelijk 1000, 500, 100, 50, 10, 5 en 1, worden meestal extra groot geschreven - dikwijls ook nog anders gekleurd - en vormen samen opgeteld een Romeins jaartal. De rangschikking van die cijferletters is daarbij niet van belang. Het is een mooie methode om een tweevoudige boodschap in woord en tijd over te brengen en het is een uitingvorm die in het verleden erg in trek was bij het maken van een inwijdings-, vierings- en herdenkingstekst. Iedereen die toen iets betekende schreef ook chronogrammen. Je kunt zelfs spreken van een barok modeverschijnsel. Op de Latijnse scholen werd het maken van chronogrammen gestimuleerd, zodat er zeker ook in Maastricht mensen zijn geweest die deze kunst verstonden.

In vergelijking met andere plaatsen staan in Maastricht opmerkelijk veel van die teksten op gevelstenen. Het is niet aannemelijk dat de doorsnee steenhouwer of opdrachtgever in staat was zo iets ingewikkelds samen te stellen. Er moeten dan ook 'specialisten' zijn geweest die uiteindelijk verantwoordelijk zijn voor al die jaarschriften op gevelstenen met dikwijls verder 'gewone' afbeeldingen als een waag of een Sint Martinus. Het toevoegen van een chronogram was dan een modieus extraatje.

In Maastricht en directe omgeving vindt men nog een veertigtal gevelsteenchronogrammen van voor 1800, waarvan de ontwerpers onbekend zijn. Daarnaast een aantal hedendaagse tijdverzen uit de 20^e eeuw die gemaakt zijn door ondermeer Antoine Minis, Ruud Mestrom en Bernard Grothues, welke laatste een kei is in het samenstellen van chronogrammen in de Nederlandse taal. Nu kan iedereen wel een versje maken, maar het in elkaar zetten van zo'n tijdvers is toch andere koek. Het is een hele opgave de woorden zodanig te kiezen, dat het resultaat een gave tekst is en dat daaruit ook nog het benodigde jaartal afgelezen kan worden. Bijvoorbeeld ook deze: 'koM treeD blnnen In Deze tUln' (= 2008), een chronogram van beeldhouwer Tycho Flore voor de toegang tot de beeldentuin in St. Geertruid.

www.maastrichtsegevelstenen.nl
vmg@maastrichtsegevelstenen.nl

Chronogrammen: boodschappen in woord en tijd.

▲ OL Vrouweplein 28, de Wolwaag

HOC PONDERE CVI QVE SVVM = Op deze waag krijgt ieder het zijne;
C+D+C+V+I+V+V+V+M = 1721

▼ Stenenbrug 12, Sint Martinus

HOC TEMPORE DESTRUITUR NUNC ERIGITUR = Vernield in dit jaar,
wordt het nu weer opgebouwd; C+M+D+U+I+U+U+C+I+I+U = 1723

